

6D011700 – «қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша «философия докторы» (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін жазылған Мухамеджанова Гульмира Тастемировичаның «Қазақ тіліндегі көріктеуіш тілдік құралдардың лингвомәдени сипаты және оларды оқыту әдістемесі» атты диссертациялық жұмысына ғылыми кеңесшінің

ПІКІРІ

Қазақстан Республикасының ішкі саясатының аса маңызды құрамдас бөліктерінің бірі – тіл саясаты мен тіл стратегиясы бойынша ілгері шығарылып отырған талаптардың маңыздылары – қазақ тілінің қолданылу аясын кеңейту, тілдің мәртебесін одан әрі жоғарылату үшін қоғам мүшелерінің ақпаратты қабылдау, талдау, түсіну дағдыларын жетілдіретін, қазақ сөзінің байлығын жете түсінетін және сындарлы қабылдайтын дәрежесін қалыптастыру мүддесіндегі іс-шараларды үзбей және пәрменді түрде жалғастыру. Тіл саясатының басты бағыттарын жүзеге асыруда: а) әлеуметтік-саяси тұрғыдан – талаптарды іске асыратын үйлесімді және тиімді әдістерді игеруді одан әрі дамыту; ә) лингвистикалық тұрғыдан – тіл динамикасындағы үдерістерді ғылыми-практикалық ізденістер арқылы үзбей зерделеу; б) әдіснамалық және әдістемелік тұрғыдан – мемлекеттік тілді оқытудың әдіснамасын жетілдіру мәселелері айрықша өзекті.

Көрсетілген факторлар қоғам мүшесінің беделді бейнесін орнықтыру, лингвомәдени құзыреттілікке ие тұлға қалыптастыру міндеттерімен тікелей ұштасады.

Тіл саясатын жүзеге асыруда қол жеткізген нәтижелер мен қорытындылардан байқалатынындай, қазақ тілін меңгертуде қазірге дейін тілдің стандартты құрылымдарына көбірек назар аударылып келді. Коммуникативтік, танымдық және ұлттық-мәдени аспектілерді шоғырландыратын лингвомәдени құзыреттілікті қалыптастыру тілдің стандартты лексикалық-грамматикалық құрылымымен қатар тілдің байлығын, қазақ сөзінің терең бейнелігін танып-білуді, сезінуді және қолдана білуді қажет етеді. Бұл ретте қазақ сөзі байлығының күрделі тармағы және ұлттық-мәдени құбылыс – тілдің көріктеуіш құралдарының ұлт пен тіл, тіл мен мәдениет тұтастықтарынан бастау алатын лингвомәдени сипатын қоғам мүшелерінің барлық топтарына, оның ішінде мектеп оқушысына таныту, меңгерту айрықша маңызды.

Осындай саяси-тілдік және білім беру жүйесі үшін өзекті мәселелер, атап айтқанда, қазақ тілінің көріктеуіш құралдарының лингвомәдени сипаттарын ғылыми-практикалық тұрғыдан кешенді анықтау және көріктеуіш тілдік құралдарды жалпы орта білім жүйесінің дидактикалық базасына жүйелі түрде енгізу арқылы лингвомәдени құзыреттілікке ие тұлға қалыптастыруға, сайып келгенде, тіл саясатының жүзеге асырылуына үлес қосу зерттеу жұмысының нысанасы ретінде алынды.

Зерттеудің бірінші бөлімінде тілдің көріктеуіш құралдары жеке адамның, тұтастай алғанда, бүкіл бір ұлттың қоршаған ортаны пайымдау,

оны эмоциялы сезіммен қабылдап жеткізу қызметіне тығыз байланысты екендігі, осы себепті аталған проблема логика, ұлттық философия, әдебиеттану, мәдениеттану, лингвистика салаларының тікелей объектісіне айналғандығы қазақ тілтанымы мен әлемдік лингвистикадағы тұжырымдарды егжей-тегжейлі зерделеу нәтижесінде тиянақталған. Жалпы алғанда, әрбір тілдегі көріктеуіш құралдар лингвистиканың және әдебиеттанудың барлық тармақтарына дерлік орайластыра, диахронды-синхронды тұрғыдан зерттеушілердің назарынан түскен жоқ; көріктеуіш құралдардың жіктемелік түрлері де жүйеленген. Осы аталғандар бойынша ізденуші негізгі және іргелі еңбектердегі көзқарастарды салыстыра келе, қазақ тіліндегі көріктеуіш тілдік құралдарды ұлттық-мәдени құбылыс, сондықтан тілдің осы қаттауы антропоэзектік ғылыми бағыттың қатарында, әсіресе лингвомәдениеттанудың аясында талдануы аса маңызды деген қорытынды жасайды. Бұл зерттеу жұмысының ғылыми жаңалықтарының бірі болып табылады, өйткені зерттеу нысанасы – қазақ тіліндегі көріктеуіш құралдарды лингвомәдениеттану аспектісінде қарастырудың алғашқы ұмтылысы және нәтижесі. Сонымен қатар жұмыстың жаңалықтарын айқындай түсетін жайт ретінде көріктеуіш құралдарды лингвомәдени бірлік ретінде анықтау мүддесінде ізденуші тарапынан олардың құрамындағы компоненттерге семантикалық және компонентті талдау жүргізілуін атап өткен жөн.

Тілдің көріктеуіш құралдарын жалпы білім беру жүйесіне енгізу қазіргі кезеңде аса маңызды сипат алып отыр; бұл жайт ең алдымен қазақ тілін толық меңгерген тілдік тұлға қалыптастыру үшін айрықша мәнге ие. Жұмыстың II бөлімінде ізденуші жаңа білім беру парадигмасында көріктеуіш тілдік құралдардың әдіснамалық негіздерін ұлттық философия (білім беру – ұлттық құндылық) танымына байланыстыра талдайды; сөйлеу актісінде көріктеуіш тілдік құралдардың қолданылуы адресаттың сана-танымының көрсеткіші болып табылатындығын дәлелдейді. Бұл сонымен қатар психолингвистиканың да аспектісі.

Көріктеуіш тілдік құралдарды меңгертудің маңызы – біріншіден, мектеп оқушысының сауаттылық деңгейін жоғарылату және сөз мәдениетіне төселдіру. Осы мәселелерді анықтаудың педагогикалық негіздерін жан-жақты қарастыра отырып, зерттеуші көрсетілгендерге қол жеткізу үшін жалпы білім беру жүйесінде көріктеуіш тілдік құралдарды оқытудың аса қажеттілігін дәлелдеген.

Осыған байланысты III бөлімде көріктеуіш тілдік құралдарды оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері ұсынылған. Қолданыстағы мектеп оқулықтарында көріктеуіш тілдік құралдар бойынша мазмұнды талдай, эксперимент нәтижелерін қорытындылай отырып, зерттеуші көріктеуіш құралдарды меңгертудің кешенді жүйесін – таңдау пәнінің оқу бағдарламасын, дағдыландыру тапсырмаларын, қазақ тіліндегі тілдік көріктеуіш құралдарды игертудің оқушылардың білімі мен білігін, қабілеті мен дағдысын, лингвомәдени құзыреттілігін қалыптастырудағы рөлін анықтауға мүмкіндік беретін басқа да әдіснамалық және әдістемелік жобаларды ұсынған.

Ізденуші Г.Т. Мухамеджанова берілген тапсырмаларды орындауда, кеңес барысында айтылған ойларды одан әрі тереңдете дамытуда біліктілік, ғылым жолындағы жауапкершілік пен құлшыныс, өзіне талапшылдық пен ұдайы ізденіс таныта білді.

«Қазақ тіліндегі көріктеуіш тілдік құралдардың лингвомәдени сипаты және оларды оқыту әдістемесі» атты диссертациялық жұмыс ғылыми аппараты дұрыс, Қазақстан Республикасы БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті тарапынан ғылыми жұмыстарға қойылатын талаптарға сәйкес келетін, тілтаным мен тілді оқыту әдістемесінің теориясы мен практикасының одан әрі дамытылуына үлес қоса алатын толық аяқталған зерттеу; осы аталғандардың негізінде ізденуші Г.Т. Мухамеджанованың зерттеуі 6D011700 – «қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша «философия докторы» (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін қорғауға дайын деп бағаланады.

Ғылыми кеңесші
филология ғылымдарының докторы,
профессор

Алдаш

А. Алдаш

« 24 » қазан, 2016 жыл.